

Πλούσιες και φτωχές γλώσσες

Αξιολογούνται άραγε οι γλώσσες; Υπάρχουν δηλαδή γλώσσες επαρκείς και ανεπαρκείς, πολιτισμένες και πρωτόγονες, γλώσσες πλούσιες και φτωχές, ανώτερες και κατώτερες -που θα αντιστοιχούσαν κατά συνέπεια σε ανώτερες και κατώτερες φυλές; Υπάρχουν ασφαλή επιστημονικά κριτήρια για τέτοιου είδους κατατάξεις; Για τους Έλληνες ομιλητές φαίνεται ότι τα ερωτήματα αυτά είναι λυμένα, και μάλιστα με τον καλύτερο δυνατό τρόπο για την ελληνική γλώσσα. Θεωρούμε τη γλώσσα μας από τις πλουσιότερες του κόσμου και, μολονότι η διάκριση αυτή αφορά την αρχαία ελληνική, αγκαλιάζει οπωσδήποτε και τη νέα, τουλάχιστον όποτε υπάρξει αμφισβήτηση του κύρους της από τους ξένους.

Η γλωσσολογία, ωστόσο, έχει διαφορετική γνώμη ως προς το γενικότερο ζήτημα της αξιολογικής κατάταξης των γλωσσών. Κάθε γλώσσα, ως σύστημα επικοινωνίας των χρηστών της, θεωρείται απολύτως αυτόκλητης για την κοινωνία που τη μιλά. Όσα στοιχεία (ήχους, λέξεις, δομές) χρειάζονται π.χ. οι αυτόχθονες της Αυστραλίας που μιλούν την άγνωστη σ' εμάς γλώσσα ίλγκαρ για να εκφράσουν τις έννοιες που τους ενδιαφέρουν και τις σχέσεις μεταξύ των εννοιών, τόσα και έχουν επιλέξει για τη γλώσσα τους. Το ίδιο και οι Άγγλοι, οι Κινέζοι, οι Έλληνες κ.ο.κ. Δεδομένου λοιπόν ότι κάθε γλώσσα καλύπτει επαρκώς τις ανάγκες της κοινότητας που τη χρησιμοποιεί, όλες οι γλώσσες θεωρούνται καταστατικά ισότιμες. Η γλωσσολογία δεν δέχεται ότι υπάρχουν φυσικές γλώσσες «ανεπαρκείς», «πρωτόγονες» ή «κατώτερες», και τέτοιου είδους χαρακτηρισμούς τούς ανάγει σε εξωγλωσσικούς ιδεολογικούς μύθους.

Η περιοχή όπου εντοπίζονται διαφορές και ξεγελούν την κρίση μας είναι το λεξιλόγιο. Πράγματι, οι γλώσσες παρουσιάζουν διαφορές ως προς το λεξιλόγιό τους, ανάλογα με τους τομείς του φυσικού περιβάλλοντος που έχουν σημασία για την κοινωνία τους ή με τις δραστηριότητες που έχουν αναπτύξει. Π.χ. λέγεται ότι οι Εσκιμώοι έχουν πλουσιότερο λεξιλόγιο για την ποιότητα και τις μορφές του χιονιού, ενώ οι Άραβες για τις καμήλες και την έρημο, αλλά και τα μαθηματικά. Οι Ιταλοί ανέπτυξαν ορολογία για τη μουσική αλλά και για τα διάφορα είδη ζυμαρικών. Οι Γάλλοι για τη μόδα, την κουζίνα και τη διπλωματία. Στους αρχαίους Έλληνες οφείλουμε πολλούς όρους της φιλοσοφίας, στους Ρωμαίους το νομικό λεξιλόγιο κ.ο.κ.

Οι τομείς τους οποίους έχει αναπτύξει μια κοινωνία και συνεπώς το λεξιλόγιο της γλώσσας που τους εκφράζει αντικατοπτρίζουν στα μάτια μας τον πολιτισμό της. Ωστόσο, η ίδια γλώσσα σε άλλες περιστάσεις θα μπορούσε να εκφράσει οποιονδήποτε άλλον πολιτισμό. Θα προσάρμοζε κατάλληλα τα συγκεκριμένα στοιχεία της και κυρίως το λεξιλόγιό της (δηλαδή το γλωσσικό επίπεδο με τη μεγαλύτερη ρευστότητα), αλλά δεν θα χρειαζόταν να μεταβάλει καμία από τις συστατικές κατηγορίες ή τις ιδιότητες που χαρακτηρίζουν από κοινού όλες τις ανθρώπινες γλώσσες που ξέρουμε. Αν π.χ. μια κοινότητα του Αμαζονίου αποφάσιζε ότι της είναι χρήσιμο να αναπτύξει τη νομική επιστήμη, θα χρειαζόταν να

προσαρμόσει το λεξιλόγιό της στις νέες απαιτήσεις, το αντίστοιχο όμως θα συνέβαινε αν ελληνόφωνες κοινότητες πήγαιναν να ζήσουν στη ζούγκλα του Αμαζονίου.

Δεδομένου λοιπόν ότι όλες οι γλώσσες του κόσμου, χωρίς εξαίρεση, εμφανίζουν τις ίδιες κατηγορίες στοιχείων και ιδιοτήτων και λειτουργούν με τις ίδιες διαδικασίες, η όποια έλλειψη ισορροπίας τις διακρίνει στο μυαλό των ανθρώπων μπορεί να εξηγηθεί μόνο σε σχέση με το κύρος του πολιτισμού που εκφράζει η καθεμία. Οι πολιτισμοί όμως είναι και αυτοί αποτέλεσμα ιστορικών και κοινωνικοοικονομικών συγκυριών και δεν μπορούν να αξιολογούνται έξω από την κοινωνία και τις συνθήκες που τους γέννησαν. Και οπωσδήποτε δεν νοείται να αξιολογούνται ως δημιούργημα «ανώτερων» φυλών. Όπως δεν υπάρχουν «ανώτερες» φυλές αλλά μόνο φυλές διαφορετικές μεταξύ τους, έτσι δεν υπάρχουν και «ανώτερες» γλώσσες ως έκφραση «ανώτερων» πολιτισμών. Υπάρχουν μόνο γλώσσες που διαφέρουν μεταξύ τους ως προς τα επιμέρους στοιχεία τους, όχι όμως ως προς τα γενικά χαρακτηριστικά και τις ιδιότητες που συνιστούν το φαινόμενο γλώσσα. Αν οι γλώσσες ενσωματώνουν την ιστορία και τον πολιτισμό της κοινότητας που τις χρησιμοποιεί, το κάνουν όλες με τα ίδια γλωσσικά μέσα. Οποιαδήποτε άλλη ερμηνεία ή αξιολογική ιεράρχηση βασίζεται σε εξωγλωσσικές συμβολικές επενδύσεις που ανάγονται εντέλει στο χώρο του ρατσισμού, των αντιεπιστημονικών και αυθαίρετων διακρίσεων δηλαδή, αναπαράγοντας τις μεθόδους του και στο πεδίο της γλώσσας. Από αυτήν την άποψη είναι -και εδώ- επικίνδυνες.

Μαρία Κακριδή - Φερράρι (2001)

Ερωτήσεις

1. Ποιες από τις παρακάτω προτάσεις αποδίδουν ορθά απόψεις της συγγραφέως του κειμένου; (Σ ή Λ). Να τεκμηριώσεις την απάντησή σου παραθέτοντας σχετικά αποσπάσματα από το κείμενο.

- α) Οι άνθρωποι ενδέχεται να θεωρούν μια γλώσσα ανώτερη ή υποδεέστερη επηρεαζόμενοι από το κύρος του πολιτισμού που εκφράζει η καθεμία.
- β) Μια γλώσσα μπορεί να αξιολογηθεί ως δημιούργημα ανώτερης φυλής.
- γ) Για την επιστήμη της γλωσσολογίας όλες οι γλώσσες είναι εν πολλοίς ισότιμες.
- δ) Κάθε γλώσσα θα μπορούσε να εκφράσει οποιονδήποτε άλλον πολιτισμό με αλλαγές κυρίως στο λεξιλόγιό της.
- ε) Οι περισσότερες γλώσσες εμφανίζουν τις ίδιες κατηγορίες στοιχείων και ιδιοτήτων και λειτουργούν με τις ίδιες διαδικασίες.

- α) Σωστό: «η όποια έλλειψη ισορροπίας τις διακρίνει στο μυαλό των ανθρώπων μπορεί να εξηγηθεί μόνο σε σχέση με το κύρος του πολιτισμού που εκφράζει η καθεμία»
- β) Λάθος: «Και οπωσδήποτε δεν νοείται να αξιολογούνται ως δημιούργημα «ανώτερων» φυλών»
- γ) Λάθος: «όλες οι γλώσσες θεωρούνται καταστατικά ισότιμες»
- δ) Σωστό: «η ίδια γλώσσα σε άλλες περιστάσεις θα μπορούσε να εκφράσει οποιονδήποτε άλλον πολιτισμό. Θα προσάρμοζε κατάλληλα τα συγκεκριμένα στοιχεία της και κυρίως το λεξιλόγιό της»
- ε) Λάθος: «όλες οι γλώσσες του κόσμου, χωρίς εξαίρεση, εμφανίζουν τις ίδιες κατηγορίες στοιχείων και ιδιοτήτων και λειτουργούν με τις ίδιες διαδικασίες»

2. Τι εννοεί με τη φράση «δεν υπάρχουν «ανώτερες» φυλές αλλά μόνο φυλές διαφορετικές μεταξύ τους» η συγγραφέας; Να αναπτύξετε τη σκέψη της σε 40-50 λέξεις.

Όπως κάθε άνθρωπος είναι διαφορετικός από τους άλλους, έτσι και σε ευρύτερη κλίμακα κάθε φυλή παρουσιάζει ιδιαίτερα δικά της χαρακτηριστικά που τη διαφοροποιούν από τις άλλες. Η διαφοροποίηση αυτή, ωστόσο, δεν αποτελεί σε καμία περίπτωση μέτρο αξιολογικής διαβάθμισης των φυλών, αφού δεν έχουν μεταξύ τους ποιοτικές διαφορές, αλλά μόνο διαφορές στις συνήθειες και στον τρόπο λειτουργίας.

3. Πόσο βέβαιη δείχνει η συγγραφέας του κειμένου για αυτά που παρουσιάζει; Να τεκμηριώσετε την απάντησή σας κάνοντας αναφορά στους τρόπους και τα μέσα πειθούς που αξιοποιεί και στις γλωσσικές επιλογές. Να παρουσιάσετε από ένα παράδειγμα μέσα από το κείμενο για κάθε ένα από τα παραπάνω.

Η συγγραφέας εκφράζει την άποψή της σχετικά με την πλήρη ισοτιμία όλων των γλωσσών με μεγάλη βεβαιότητα, η οποία γίνεται αντιληπτή τόσο από τους τρόπους πειθούς που αξιοποιεί, όσο και από τις γλωσσικές της επιλογές. Ειδικότερα, η συγγραφέας χρησιμοποιεί κυρίως την επίκληση στη λογική, εφόσον θεωρεί πως η θέση της μπορεί να τεκμηριωθεί αποτελεσματικά με την αξιοποίηση τεκμηρίων και επιχειρημάτων.

Επίκληση στη λογική: Τεκμήρια (χρήση παραδειγμάτων): «Π.χ. λέγεται ότι οι Εσκιμώοι έχουν πλουσιότερο λεξιλόγιο για την ποιότητα και τις μορφές του χιονιού, ενώ οι Άραβες για τις καμήλες και την έρημο, αλλά και τα μαθηματικά.»

Επιχειρήματα: «Οι τομείς τους οποίους έχει αναπτύξει μια κοινωνία και συνεπώς το λεξιλόγιο της γλώσσας που τους εκφράζει αντικατοπτρίζουν στα μάτια μας τον πολιτισμό της. Ωστόσο, η ίδια γλώσσα σε άλλες περιστάσεις θα μπορούσε να εκφράσει οποιονδήποτε άλλον πολιτισμό. Θα προσάρμοζε κατάλληλα τα συγκεκριμένα στοιχεία της και κυρίως το λεξιλόγιό της (δηλαδή το γλωσσικό επίπεδο με τη μεγαλύτερη ρευστότητα), αλλά δεν θα χρειαζόταν να μεταβάλει καμία από τις συστατικές κατηγορίες ή τις ιδιότητες που χαρακτηρίζουν από κοινού όλες τις ανθρώπινες γλώσσες που ξέρουμε.»

Έμμεση επίκληση στην αυθεντία: Η συγγραφέας προκειμένου να ενισχύσει την εγκυρότητα της άποψής της την παρουσιάζει στο όνομα της γλωσσολογικής επιστήμης, ώστε να μην εκληφθεί ως προσωπική της θέση: «Η γλωσσολογία, ωστόσο, έχει διαφορετική γνώμη ως προς το γενικότερο ζήτημα της αξιολογικής κατάταξης των γλωσσών. / Η γλωσσολογία δεν δέχεται ότι υπάρχουν φυσικές γλώσσες «ανεπαρκείς», «πρωτόγονες» ή «κατώτερες»...».

Επίκληση στο συναίσθημα, με τη χρήση της ειρωνείας: «Θεωρούμε τη γλώσσα μας από τις πλουσιότερες του κόσμου και, μολονότι η διάκριση αυτή αφορά την αρχαία ελληνική, αγκαλιάζει οπωσδήποτε και τη νέα, τουλάχιστον όποτε υπάρξει αμφισβήτηση του κύρους της από τους ξένους.»

Γλωσσικές επιλογές: Χρήση οριστικής έγκλισης, ώστε να τονιστεί πως τα όσα καταγράφονται αποδίδουν κάτι το πραγματικό: «Κάθε γλώσσα, ως σύστημα επικοινωνίας των χρηστών της, θεωρείται απολύτως αυτάρκης για την κοινωνία που τη μιλά.»

Επιλογή κατάλληλου λεξιλογίου, ώστε να τονίζεται η βεβαιότητα της συγγραφέως: «Δεδομένου λοιπόν ότι όλες οι γλώσσες του κόσμου, χωρίς εξαίρεση, εμφανίζουν τις ίδιες κατηγορίες στοιχείων και ιδιοτήτων και λειτουργούν με τις ίδιες διαδικασίες... / Και οπωσδήποτε δεν νοείται να αξιολογούνται ως δημιουργήματα «ανώτερων» φυλών.».

Υιοθέτηση επικριτικού ύφους απέναντι στις απόψεις εκείνες που πρεσβεύουν την ύπαρξη ποιοτικών διακρίσεων μεταξύ των διαφόρων γλωσσών: «Οποιαδήποτε άλλη ερμηνεία ή αξιολογική ιεράρχηση βασίζεται σε εξωγλωσσικές συμβολικές επενδύσεις που ανάγονται εντέλει στο χώρο του ρατσισμού,

των αντιεπιστημονικών και αυθαίρετων διακρίσεων δηλαδή, αναπαράγοντας τις μεθόδους του και στο πεδίο της γλώσσας. Από αυτήν την άποψη είναι -και εδώ- επικίνδυνες.»

Πρόσθετες ερωτήσεις

1. Κανένα άλλο στοιχείο δεν θεωρώ περισσότερο επιλήψιμο από αυτή την πολύ συγκεκριμένη νοοτροπία που ωθεί τον διανοούμενο στη φυγή, αυτή τη χαρακτηριστική κατάσταση, όπου ο διανοούμενος λιποτακτεί από τη δύσκολη θέση που καθορίζουν οι αρχές του, ενώ ξέρει πάρα πολύ καλά ότι αυτή είναι η μόνη σωστή θέση που μπορεί να έχει. Φοβάται μη φανεί υπέρ το δέον πολιτικός και διεκδικητικός· χρειάζεται την επιδοκimasία ενός αφεντικού ή ενός μέλους της εξουσίας· θέλει να διατηρήσει τη φήμη του ισορροπημένου, του αντικειμενικού και του μετριοπαθούς· ελπίζει να του γίνουν προτάσεις, να του ζητηθεί η γνώμη, να γίνει μέλος κάποιου συμβουλίου ή κάποιας περίβλεπτης επιτροπής, οπότε να μη χρειαστεί ποτέ να παρεκκλίνει από το κύριο ρεύμα· τρέφει την ελπίδα ότι, μια μέρα, θα λάβει ένα τιμητικό δίπλωμα, ένα μεγάλο βραβείο ή ότι μπορεί να γίνει ακόμα και πρεσβευτής.

Said, E. W.

Στην προηγούμενη παράγραφο ο συγγραφέας φαίνεται ότι θέλει να καταγγείλει. Να επιλέξετε στο κείμενο τρεις (3) κειμενικούς δείκτες που υποστηρίζουν αυτή την επιδίωξη και να εξηγήσετε την επιλογή σας.

Ο συγγραφέας επιχειρεί να καταγγείλει την απροθυμία των διανοούμενων να αναλάβουν τις ευθύνες που τους αναλογούν απέναντι στο κοινωνικό σύνολο. Με τη χρήση λέξεων καταγγελτικού χαρακτήρα, όπως «επιλήψιμο» και «λιποτακτεί», τονίζει πως κατά τη δική του άποψη η αδυναμία τους αυτή να ανταποκριθούν στο ρόλο τους και να σεβαστούν τις αρχές τους είναι αξιοκατάκριτη, εφόσον φανερώνει ασυγχώρητη δειλία.

Προκειμένου να αιτιολογήσει τη στάση τους αυτή χρησιμοποιεί μια σειρά από σύντομες προτάσεις, τις οποίες χωρίζει με άνω τελείες, μέσω των οποίων φανερώνει τους ιδιοτελείς εκείνους λόγους που αποτρέπουν τους διανοούμενους από το να επιτελέσουν το χρέος τους. Οι αλληπάλληλες αυτές προτάσεις ενέχουν έντονο το στοιχείο της ειρωνείας, εφόσον υποδηλώνουν πόσο «κρίσιμη» είναι η ανάγκη των διανοούμενων να είναι αρεστοί στους φορείς εξουσίας (χρειάζεται την επιδοκimasία ενός αφεντικού ή ενός μέλους της εξουσίας).

Με τη χρήση ρημάτων και εκφράσεων (χρειάζεται, θέλει, ελπίζει, τρέφει την ελπίδα) καθιστά εμφανείς τις προσωπικές βλέψεις των διανοούμενων. Φροντίζει, μάλιστα, να τα θέσει όλα σε γ' ενικό πρόσωπο, ώστε ο αναγνώστης να μπορέσει να σχηματίσει στη σκέψη του εναργέστερα την εικόνα του ενός φοβισμένου και ιδιοτελούς ανθρώπου, ο οποίος δρα με τη συνεχή ελπίδα ότι θα επιτύχει κάποια στιγμή την προσωπική του ανάδειξη και καταξίωση.

2. Ποιος αλληλογραφεί σήμερα; Από τα βάθη των αιώνων, τα ιδιωτικά γράμματα έριχναν ασταμάτητα γέφυρες επικοινωνίας ανάμεσα σε δύο απουσίες. Εδώ και αιώνες, «γράφω ένα γράμμα» σήμαινε «παρεμβαίνω σε αυτό που λείπει». Εδώ και αιώνες, το γράμμα ήταν ένας μονόλογος που ονειρευόταν το διάλογο. «Στέλνω μια επιστολή» σήμαινε «υποδύομαι μια «δια ζώσης» συνομιλία που λανθάνει». Ο άλλος που λείπει κάνει το γράμμα να υπάρχει. Όμως, δεν υπάρχει η φωνή μέσα σε αυτό, δεν υπάρχει το βλέμμα, το δέρμα, η μυρωδιά, δεν υπάρχει το άγγιγμα. Λείπει

ο ήχος της φωνής που μπορεί να ζεστάνει ή να παγώσει την καρδιά, λείπει η βλεμματική επαφή που μπορεί να κάνει τον αποδέκτη του γράμματος να νιώσει ζωντανός ή νεκρός. Κι όμως η απόσταση πληγώνει, αλλά και προστατεύει. Το κάθε γράμμα ένας περιφρουρημένος τόπος. Ο επιστολογράφος, δίχως να εκτίθεται στην αμεσότητα του βλέμματος και της παρουσίας του άλλου, διαχειρίζεται κατά βούληση την εικόνα του εαυτού του. Για αιώνες, τα γράμματα λειτουργούσαν σαν ένας επιλεκτικός καθρέπτης του εαυτού.

Φωτεινή Τσαλικογλου

Αν ο σκοπός της συγγραφέως είναι να ευαισθητοποιήσει τον/την αναγνώστη/τρια του για το πρόβλημα, πώς το επιτυγχάνει; Για την απάντησή σας να παρατηρήσετε τα σημεία στίξης και τα σχήματα λόγου στη σημασία των λέξεων που επιλεγεί η συγγραφέας. Για να τεκμηριώσετε την απάντησή σας να αναφερθείτε με δύο (2) παραδείγματα από το κείμενο στα σημεία στίξης και με τρία (3) παραδείγματα στα σχήματα λόγου που υποστηρίζουν τον σκοπό της συγγραφέως.

Η συγγραφέας επιχειρεί να ευαισθητοποιήσει τους αναγνώστες σχετικά με τον δραστικό περιορισμό της παραδοσιακής αλληλογραφίας που άλλοτε αποτελούσε τον βασικό τρόπο επικοινωνίας μεταξύ των ανθρώπων που βρίσκονταν σε απόσταση. Για να το επιτύχει αυτό αξιοποιεί τόσο τις σημειολογικές δυνατότητες των σημείων στίξης, όσο και τη συγκινησιακή, αλλά και νοηματική βάθυνση που προσφέρουν τα σχήματα λόγου.

Ειδικότερα, σε ό,τι αφορά τα σημεία στίξης, εντοπίζουμε: α) τη χρήση του ερωτηματικού για να διαμορφωθεί το ερώτημα εκείνο που εμπεριέχει το υπό διερεύνηση θέμα (Ποιος αλληλογραφεί σήμερα;), β) τη χρήση εισαγωγικών προκειμένου να δοθεί έμφαση στις φράσεις εκείνες που φανερώνουν την ιδιαίτερη σημασία που είχε κάποτε η αλληλογραφία («παρεμβαίνω σε αυτό που λείπει»), γ) το ασύνδετο σχήμα -αλλεπάλληλα κόμματα- με το οποίο αναδεικνύεται η ένταση της απουσίας του άλλου ατόμου (δεν υπάρχει η φωνή μέσα σε αυτό, δεν υπάρχει το βλέμμα, το δέρμα, η μυρωδιά, δεν υπάρχει το άγγιγμα).

Σε ό,τι αφορά τα σχήματα λόγου, εντοπίζουμε: α) μεταφορές, όπως για παράδειγμα η ακόλουθη: «ο ήχος της φωνής που μπορεί να ζεστάνει ή να παγώσει την καρδιά» μέσω της οποίας τονίζεται η ιδιαίτερη εκείνη επίδραση που ασκεί η άμεση επαφή, στο πλαίσιο της οποίας ο ήχος και μόνο της φωνής του άλλου ατόμου μπορεί είτε να προκαλέσει θετικά συναισθήματα είτε να αποθαρρύνει τον αποδέκτη των λόγων του, β) προσωποποίηση: «γράμμα ήταν ένας μονόλογος που ονειρευόταν το διάλογο», μέσω της οποίας διαφαίνεται ότι το παραδοσιακό γράμμα, αν και αποτελούσε στην ουσία του έναν μονόλογο, δεν έπαυε να αποτελεί μια έμπρακτη εκδήλωση της επιθυμίας του αποστολέα να συνομιλήσει με τον αποδέκτη του γράμματος, γ) επαναφορά/επανάληψη: «Εδώ και αιώνες...», «Εδώ και αιώνες...», με τη χρήση της οποίας η συγγραφέας επισημαίνει emphatically πως η αποστολή ιδιωτικών γραμμάτων κυριαρχούσε για μια μακρά περίοδο στη ζωή των ανθρώπων.

3. Η σωκρατική μέθοδος στηρίζεται στον διάλογο, την αμφιβολία, την αμφισβήτηση και την ορθολογική επιχειρηματολογία. Ευνοεί επομένως μια δημόσια κουλτούρα στοχαστικής διαβούλευσης, χάρη στην οποία ελέγχουμε κριτικά κάθε είδους αυθεντία και επηρεαζόμαστε λιγότερο από την εξουσία ή από το κοινωνικό μας περιβάλλον. Αυτή η σωκρατική εκπαίδευση στην αυτονομία είναι εξαιρετικά πολύτιμη για τη δημοκρατία, καθώς η κριτική και ερευνητική σκέψη είναι αναγκαία

συνιστώσα μιας πολιτικής κουλτούρας ικανής να υποστηρίξει και να τροφοδοτεί τον δημόσιο δημοκρατικό διάλογο.

Γιαλκέτσης, Θ.

Να ξαναγράψεις το συγκεκριμένο απόσπασμα του κειμένου, αντικαθιστώντας τις υπογραμμισμένες λέξεις / φράσεις με άλλες, που να καθιστούν το ύφος περισσότερο οικείο.

Η σωκρατική μέθοδος στηρίζεται στον διάλογο, την αμφιβολία, την αμφισβήτηση και την ορθολογική επιχειρηματολογία. Στηρίζει επομένως μια δημόσια κουλτούρα βαθυστόχαστης συζήτησης, χάρη στην οποία ελέγχουμε κριτικά κάθε είδους αυθεντία και επηρεαζόμαστε λιγότερο από την εξουσία ή από το κοινωνικό μας περιβάλλον. Αυτή η σωκρατική εκπαίδευση στην αυτονομία είναι εξαιρετικά πολύτιμη για τη δημοκρατία, καθώς η κριτική και ερευνητική σκέψη είναι αναγκαία πτυχή ενός πολιτικού πολιτισμού ικανού να υποστηρίξει και να ενισχύει τον δημόσιο δημοκρατικό διάλογο.

4. Υπάρχει όμως και μια πιο σύνθετη αντιμετώπιση των προκλήσεων αυτών. Είναι εκείνη που υποστηρίζει ότι, αν ομνύουμε στην αξία της σύγχρονης δημοκρατίας, η εκπαίδευση είναι ο βασικός πυλώνας για την προστασία των επιτευγμάτων της. Στην πραγματικότητα, το μεγάλο ρεύμα του Διαφωτισμού το οποίο αφιέρωσε ένα σοβαρό μέρος του στοχασμού του πάνω στον εκσυγχρονισμό των παιδαγωγικών μεθόδων (Ρουσσώ, Πεσταλότσι, Ντιούι κ.ά.) είχε ως στόχο του ακριβώς αυτό: να εναρμονίσει τις ανάγκες της αναδυόμενης δημοκρατίας με την υποχρέωση των εκπαιδευτικών συστημάτων να «παράγουν» ελεύθερους πολίτες. Σκοπός του ήταν δηλαδή η διαμόρφωση χειραφετημένων ατόμων που θα ήταν μεν κατηρτισμένοι «δρώντες της αγοράς», αλλά ταυτόχρονα θα σέβονταν τα δικαιώματα των άλλων και θα είχαν επαρκή ενσυναίσθηση για να αντιτίθενται σε ό,τι απειλεί τη δημοκρατική ισότητα.

Σωτηρόπουλος, Δ.Π.

Ο συγγραφέας ισχυρίζεται στο πλαίσιο της παραγράφου: «αν ομνύουμε στην αξία της σύγχρονης δημοκρατίας, η εκπαίδευση είναι ο βασικός πυλώνας για την προστασία των επιτευγμάτων της». Να καταγράψεις όλους τους τρόπους και μέσα πειθούς που αξιοποιεί. Θεωρείς ότι τελικά καταφέρνει να σε πείσει; Να δικαιολογήσεις την απάντησή σου αξιολογώντας την πειστικότητα καθενός από τους τρόπους και τα μέσα πειθούς που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας.

Προκειμένου να πείσει ο συγγραφέας σχετικά με τη στενή διασύνδεση που υπάρχει ανάμεσα στην εκπαίδευση και τη διασφάλιση της δημοκρατίας, αξιοποιεί ως κύριο τρόπο πειθούς την επίκληση στη λογική. Ειδικότερα, χρησιμοποιεί ως τεκμήρια αφενός μια ιστορική αναφορά στο ρεύμα του Διαφωτισμού κι αφετέρου ονόματα γνωστών διαφωτιστών (αυθεντίες), που έδωσαν στην τότε παιδεία την κατάλληλη κατεύθυνση προκειμένου να ανταποκριθεί στις ανάγκες της υπό διαμόρφωση δημοκρατίας. Συνάμα, στο πλαίσιο της ιστορικής αυτής αναδρομής εμπεριέχεται ένα ουσιώδες επιχείρημα, το οποίο αναδεικνύει τη σημασία της διαμόρφωσης χειραφετημένων πολιτών, με επαρκή σεβασμό απέναντι στα δικαιώματα των άλλων, προκειμένου να κινητοποιούνται απέναντι σε καθετί που απειλεί τη δημοκρατική ισότητα.

Ο συγγραφέας κατορθώνει να με πείσει, καθώς υποδεικνύει εύστοχα την πρώιμη συνειδητοποίηση του καθοριστικού ρόλου που διαδραματίζει η παιδεία στη διαμόρφωση πολιτών έτοιμων να υιοθετήσουν

και να υπερασπιστούν τις δημοκρατικές αρχές. Είναι ως εκ τούτου πειστικά τα τεκμήρια τα σχετιζόμενα με το ρεύμα του Διαφωτισμού τόσο ως ιστορικό γεγονός, όσο και σε ό,τι αφορά τη δράση των γνωστών στοχαστών (αυθεντίες), καθώς το έργο τους για τον εκσυγχρονισμό των παιδαγωγικών μεθόδων φανερώνει το πόσο οξυδερκώς είχαν αντιληφθεί τη δυναμική της παιδείας. Αντιστοίχως, πειστικό είναι και το επιχείρημα που συνδέεται με τις στοχεύσεις της τότε εκπαίδευσης, μιας και παρέχει τη ζητούμενη τεκμηρίωση για τον υπό εξέταση ισχυρισμό του συγγραφέα.

5. Έτσι, η καλλιτεχνική δημιουργία μετουσιώνει με τα δικά της εργαλεία λογικές ή συνειρμικές σκέψεις και συναισθήματα, που δεν μπορεί παρά να προκύπτουν από αφορμές τις οποίες παρέχει το εξωτερικό ή εσωτερικό περιβάλλον (που κι αυτό επηρεάζεται από το εξωτερικό) στον ίδιο τον δημιουργό. Για παράδειγμα, η Γκερνίκα του Πικάσο είναι γέννημα του αποτροπιασμού του καλλιτέχνη για τις επιπτώσεις του ισπανικού εμφυλίου πολέμου. Κατά συνέπεια, με το έργο τέχνης ο κάθε δημιουργός εκφράζεται νοητικά, συναισθηματικά ή συνειρμικά, υπηρετώντας όχι τόσο την επιθυμία του να μεταδώσει συγκεκριμένα μηνύματα στους αποδέκτες του, όσο την εσωτερική του ανάγκη να μεταμορφώσει ένα προσωπικό του βίωμα, για να απελευθερωθεί από αυτό και να λυτρωθεί. Αν δηλαδή ένα έντονο βίωμα καθιστά δέσμιο τον δημιουργό, η καλλιτεχνική δημιουργία γίνεται το μοναδικό καταφύγιο που μπορεί να τον αποδεσμεύσει από το βίωμα που τον καταδυναστεύει. «Η Τέχνη ξαναπλάθει ως λαθραίος Θεός τον κόσμο απ' την αρχή σχεδόν, μεταμορφώνοντας ό,τι μας απελπίζει ως γνωστό και αδιάσειστο σε μια καταπραϊντική αβεβαιότητα» δήλωνε η ποιήτρια Κική Δημουλά το 1996 και ο υπαινιγμός για την πρόσκαιρη θεραπευτική δράση της τέχνης είναι σαφέστατος.

Ε. Σπυριδάκη

Να παρουσιάσεις τον τρόπο με τον οποίο οργανώνει η συγγραφέας το επιχείρημά της στην προηγούμενη παράγραφο; (π.χ. Ισχυρίζεται και στηρίζει τον ισχυρισμό της με τη χρήση ενός παραδείγματος και/ή στη συνέχεια αιτιολογεί τον ισχυρισμό της.....)

Ο βασικός ισχυρισμός της συγγραφέως είναι πως μέσω της Τέχνης ο δημιουργός εκφράζει σκέψεις και συναισθήματα, όχι τόσο γιατί θέλει να μεταδώσει κάποιο μήνυμα στους άλλους, αλλά κυρίως γιατί έχει ο ίδιος την ανάγκη να απελευθερωθεί από κάποιο προσωπικό του βίωμα μετουσιώνοντάς το σε καλλιτεχνική δημιουργία.

Προκειμένου να τεκμηριώσει τη θέση της αυτή χρησιμοποιεί ως παράδειγμα την Γκερνίκα του Πικάσο, μέσω της οποίας ο δημιουργός εκφράζει την αντίδρασή του σε ερεθίσματα του εξωτερικού κόσμου (βιαιότητα του εμφυλίου πολέμου).

Ακολούθως, καταφεύγει στην αυθεντία με την παράθεση μιας ρήσης της Κικής Δημουλά, μέσω της οποίας γίνεται εμφανής η προσπάθεια του δημιουργού να καταπραΰνει τις δικές του αβεβαιότητες με τη μεταμορφωτική δύναμη της τέχνης.

6. Οι τρομοκράτες μοιάζουν με μια μύγα που θέλει να διαλύσει ένα υαλοπωλείο. Η ίδια είναι τόσο αδύναμη, που δεν μπορεί να κουνήσει ούτε ένα φλιτζανάκι. Πώς μπορεί, λοιπόν, η μύγα να διαλύσει το υαλοπωλείο; Βρίσκει έναν τάυρο, μπαίνει στο αυτί του και αρχίζει να βουίζει. Ο τάυρος παθαίνει μανία από το φόβο και το θυμό και διαλύει το υαλοπωλείο. Αυτό συνέβη μετά την 11^η Σεπτεμβρίου, καθώς οι φονταμενταλιστές ισλαμιστές εξώθησαν την Αμερική να διαλύσει το υαλοπωλείο

της Μέσης Ανατολής. Τώρα βασιλεύουν στα ερείπια. Και δεν λείπουν οι ευερέθιστοι ταύροι στον κόσμο.

Yuval Noah Harari

Τι πετυχαίνει ο συγγραφέας με τη χρήση του ερωτήματος στην ακόλουθη παράγραφο ως προς την οργάνωση του κειμένου και ως προς την αντίδραση του αναγνώστη;

Το ερώτημα που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας (Πώς μπορεί, λοιπόν, η μύγα να διαλύσει το υαλοπωλείο;) έχει διττή λειτουργία, καθώς από τη μία κινητοποιεί τη σκέψη του αναγνώστη, προβληματίζοντάς τον σχετικά με το πώς μπορεί κάποιος φαινομενικά αδύναμος να προκαλέσει μια σημαντικής έκτασης καταστροφή, κι αφετέρου υπηρετεί τη δόμηση του κειμένου. Το ερώτημα συνδέει τα δύο συγκρινόμενα μέρη -τη μύγα και τους τρομοκράτες- κατευθύνοντας την προσοχή του αναγνώστη στην απάντηση, η οποία αποκαλύπτει το πώς ένα τρομοκρατικό χτύπημα προκαλεί μια αλυσιδωτή αντίδραση, η οποία καταλήγει να εξυπηρετήσει τους στόχους τους, αφού ενισχύει το θυμό κατά των ισχυρών δυτικών, εδώ της Αμερικής, ακόμη κι εκείνων των ισλαμιστών που δεν είχαν προηγουμένως έντονα αρνητικά συναισθήματα για τους Αμερικάνους. Με το ερώτημα, επομένως, ο συγγραφέας περνά από το αλληγορικό μέρος του κειμένου στο κυριολεκτικό, κεντρίζοντας με ιδιαίτερη αποτελεσματικότητα το ενδιαφέρον του αναγνώστη και αποδεικνύοντας με σαφή τρόπο τον απώτερο στόχο των τρομοκρατικών χτυπημάτων.

Ζ. Όταν αυτές οι δυνατότητες εξαντλήθηκαν και μας εξάντλησαν, απέμεινε η μετανάστευση.

Πικρή κάποιες φορές για τον Έλληνα, σωτήρια για τον ελληνισμό. Εξάγουμε, όπως στις λαμπρότερες περιόδους της ιστορίας μας, το περίσσειμά μας, την προστιθέμενη αξία μας: ανθρώπους. Γιατί το βασικό κεφάλαιο της χώρας μας είναι οι Έλληνες. Ξαναδίνουμε, λοιπόν, στην οικουμένη ό,τι ωραιότερο υπάρχει: γνώση και νιάτα. Μέσω των νέων που αποδημούν η Ελλάδα ξαναγίνεται κόσμος, γίνεται Ελλάδα ξανά. Όπως στις καλύτερες περιόδους της ιστορίας μας. Ελλάδα. Η γενιά του brain drain, έστω ασύνειδα, πράττει αυτό που καμιά ηγεσία δεν κατόρθωσε. Μετατρέπει την κρίση σε ευκαιρία και ξαναδίνει στον ελληνισμό την πεμπτουσία του: την οικουμενικότητα, την εξωστρέφεια. Η αυθεντική Ελλάδα ήταν και θα είναι αλλού, γιατί είναι οικουμενική.

Γιώργος Στείρης

Ο συγγραφέας εμφανίζεται πολύ βέβαιος για τις απόψεις του. Με ποιες εγκλίσεις, με ποια σχήματα λόγου, με ποιες επιλογές στο λεξιλόγιο δείχνει τη βεβαιότητά του; Να αναφέρετε από ένα παράδειγμα μέσα από το κείμενο για κάθε μια από τις παραπάνω γλωσσικές επιλογές του συγγραφέα. Συμμερίζετε τη βεβαιότητά του; Δικαιολογήστε την απάντησή σας.

Η κυρίαρχη έγκλιση του αποσπάσματος είναι η οριστική, μέσω της οποίας ο συγγραφέας εκφράζει τη βεβαιότητά του πως τα όσα καταγράφει αποδίδουν μια έγκυρη εικόνα της πραγματικότητας (Εξάγουμε το περίσσειμά μας / η Ελλάδα ξαναγίνεται κόσμος / Μετατρέπει την κρίση).

Χρησιμοποιεί, επίσης, σχήματα λόγου προκειμένου να διευρύνει νοηματικά το κείμενο, αλλά και να παρουσιάσει με πιο emphatic τρόπο τις απόψεις του. Εντοπίζουμε, για παράδειγμα, μια αντίθεση:

«πικρή για τον Έλληνα, σωτήρια για τον ελληνισμό», καθώς και μεταφορές: «η Ελλάδα ξαναγίνεται κόσμος», «ξαναδίνει στον ελληνισμό την πεμπτούσια του».

Σε ό,τι αφορά το λεξιλόγιο και τις γλωσσικές του επιλογές ο συγγραφέας χρησιμοποιεί συχνά τον συγκριτικό βαθμό των επιθέτων (λαμπρότερες, ωραιότερο, καλύτερες), ώστε να αποδώσει μια θετική όψη στις προοπτικές που θεωρεί πως προκύπτουν. Αξιοποιεί, συχνά, το επίρρημα «ξανά» μόνο του ή σε σύνθετες λέξεις, προκειμένου να τονίσει την αίσθηση πως ο ελληνισμός βρίσκεται σ' ένα νέο ανανεωτικό ξεκίνημα (ξαναδίνουμε, ξαναγίνεται, ξανά, ξαναδίνει). Επιχειρεί, επίσης, με τη χρήση αναφορικών επιρρηματικών προτάσεων, που εκφράζουν τρόπο, να δηλώσει πως η σημερινή μετανάστευση των νέων έχει το ανάλογό της στις πιο ένδοξες στιγμές της ελληνικής ιστορίας (όπως στις λαμπρότερες περιόδους της ιστορίας μας, Όπως στις καλύτερες περιόδους της ιστορίας μας). Ενώ, αξιοποιεί ακόμη και τη χρήση μονολεκτικών προτάσεων, για να δώσει ακόμη μεγαλύτερη έμφαση στην περίοδο «αναγέννησης» που βιώνει, κατά τη γνώμη του, ο ελληνισμός: «Ελλάδα».

Η άποψη του συγγραφέα πως η μετανάστευση είναι «σωτήρια» για τον ελληνισμό, αφού, όπως ισχυρίζεται, «η αυθεντική Ελλάδα ήταν και θα είναι αλλού, γιατί είναι οικουμενική», αποδίδει σαφώς μέρος της πραγματικότητας, μιας κι είναι δεδομένο πως οι Έλληνες του εξωτερικού εκπροσωπούν τη χώρα, διαδίδουν τις αξίες του τόπου μας και στηρίζουν με το δικό τους τρόπο τη διασφάλιση της συνέχειας του ελληνικού πολιτισμού. Ωστόσο, δεν συμμερίζομαι πλήρως τη βεβαιότητά του πως η μετανάστευση είναι «σωτήρια», καθώς αν η διαδικασία αυτή απομακρύνει από τη χώρα σημαντικό μέρος υψηλής εκπαίδευσης ανθρώπινου δυναμικού, αυτό λειτουργεί αποδυναμωτικά για τις μελλοντικές της προοπτικές. Προέχει, κατά τη γνώμη μου, η διασφάλιση της πορείας του ελληνισμού στα όρια του ελληνικού χώρου, καθώς αν κλονιστεί το κέντρο του ελληνισμού, τότε η «οικουμενική» εξάπλωση των Ελλήνων δεν θα είναι παρά ένας βραχύχρονος τρόπος συντήρησης της ελληνικής ταυτότητας. Χωρίς την ύπαρξη ενός σταθερού ελληνικού κόσμου, οι διασκορπισμένοι Έλληνες δεν μπορούν να διατηρήσουν από μόνοι τους την πραγματική ουσία ενός πολιτισμού που είναι γέννημα ενός συγκεκριμένου τόπου, και, άρα, άρρηκτα συνδεδεμένος με αυτόν.

8. Εντούτοις, μακροπρόθεσμα καμία δουλειά δεν θα είναι απόλυτα ασφαλής απέναντι στην αυτοματοποίηση. Ακόμα και οι καλλιτέχνες πρέπει να προσέχουν. Στον σύγχρονο κόσμο η τέχνη συνδέεται συνήθως με τα ανθρώπινα συναισθήματα. Σκεφτόμαστε γενικά ότι οι καλλιτέχνες μεταφέρουν εσωτερικές ψυχολογικές δυνάμεις και ότι ο σκοπός της τέχνης είναι να μας κάνει να συνδεθούμε με τα συναισθήματά μας ή να μας εμπνεύσει κάποιο νέο συναίσθημα. Κατά συνέπεια, όταν θέλουμε να αξιολογήσουμε την τέχνη, έχουμε την τάση να την κρίνουμε ανάλογα με τον συναισθηματικό αντίκτυπο που έχει για το κοινό της. Ωστόσο, αν η τέχνη προσδιορίζεται από τα ανθρώπινα συναισθήματα, τι μπορεί να συμβεί αν κάποια στιγμή εξωτερικοί αλγόριθμοι είναι σε θέση να κατανοήσουν και να χειραγωγήσουν τα ανθρώπινα συναισθήματα καλύτερα απ' ό,τι ο Σαίξπηρ, η Φρίντα Κάλο ή η Μπιγιονσέ;
Yuval Noah Harari

Στο συγκεκριμένο απόσπασμα ο συγγραφέας πιθανολογεί για την εξέλιξη της τεχνολογίας. Για ποιον λόγο, κατά τη γνώμη σου, έκανε αυτή την επιλογή;

Ο συγγραφέας προχωρά σε μια εκτίμηση σχετικά με τις πιθανές δυνατότητες εξέλιξης της τεχνολογίας, προκειμένου να καταστήσει σαφές πως η επίδρασή της στον επαγγελματικό τομέα ενδέχεται να είναι κατά πολύ ευρύτερη από το αναμενόμενο. Η εντύπωση, για παράδειγμα, πολλών ανθρώπων πως ορισμένα προπύργια της ανθρώπινης υπεροχής, όπως αυτό της δημιουργικότητας, θα παραμείνουν

αλώβητα από την εξέλιξη της τεχνητής νοημοσύνης, τίθεται εδώ υπό εξέταση και, κυρίως, υπό αμφισβήτηση. Ειδικότερα, ο συγγραφέας επισημαίνει πως ακόμη κι η καλλιτεχνική δημιουργία, που θεωρητικώς μοιάζει τελείως έξω από τις δυνατότητες της τεχνολογίας, ίσως «αλωθεί» σύντομα, αν με τη χρήση αλγορίθμων γίνει εφικτή η χειραγώγηση των ανθρωπίνων συναισθημάτων κατά τρόπο πιο αποτελεσματικό απ' ό,τι το έχουν επιτύχει προς το παρόν σημαντικοί και ιδίως δημοφιλείς καλλιτέχνες. Αναρωτιέται, δηλαδή, ο συγγραφέας τι μπορεί να συμβεί, αν μέσω της τεχνολογίας βρεθεί τρόπος να δημιουργούνται έργα τέχνης που θα ανταποκρίνονται στις συναισθηματικές ανάγκες των ανθρώπων και θα επηρεάζουν το κοινό συναισθηματικά σε πρωτόγνωρο επίπεδο, αφού -πιθανώς- ό,τι απαιτείται είναι η αναγνώριση κι η καταγραφή των ερεθισμάτων εκείνων που έχουν τον μέγιστο δυνατό αντίκτυπο στο συναισθηματικό κόσμο των ανθρώπων.

9. Σε αντίθεση με τον πυρηνικό πόλεμο -που αποτελεί μια μελλοντική πιθανότητα- η κλιματική αλλαγή είναι μια παρούσα πραγματικότητα. Ολόκληρη η επιστημονική κοινότητα συμφωνεί ότι οι ανθρώπινες δραστηριότητες, ειδικότερα οι εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου όπως το διοξείδιο του άνθρακα, κάνουν το κλίμα της Γης να αλλάζει με επικίνδυνο ρυθμό. Κανένας δεν ξέρει πόσο ακριβώς διοξείδιο του άνθρακα μπορούμε να συνεχίσουμε να διοχετεύουμε στην ατμόσφαιρα χωρίς να πυροδοτήσουμε μια αμετάκλητη καταστροφή. Ωστόσο, οι πιο έγκυρες επιστημονικές μελέτες δείχνουν ότι, αν μέσα στα επόμενα είκοσι χρόνια δεν μειωθούν δραστικά οι εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου, η μέση παγκόσμια θερμοκρασία θα αυξηθεί περισσότερο από 2 βαθμούς Κελσίου, οδηγώντας στην επέκταση των ερήμων, στην εξαφάνιση των παγετώνων, την άνοδο της στάθμης των ωκεανών και τη συχνότερη εμφάνιση ακραίων καιρικών φαινομένων, όπως οι κυκλώνες και οι τυφώνες. Οι αλλαγές αυτές θα διαταράξουν με τη σειρά τους την αγροτική παραγωγή, θα πλημμυρίσουν πόλεις, θα κάνουν μη κατοικήσιμο μεγάλο μέρος του κόσμου και θα οδηγήσουν εκατοντάδες εκατομμύρια πρόσφυγες στην αναζήτηση νέων τόπων.

Yuval Noah Harari

Στην προηγούμενη παράγραφο ο συγγραφέας διατυπώνει ένα ακόμη επιχείρημα για την υποστήριξη της θέσης του. Πόσο πειστικό είναι το επιχείρημά του; Δικαιολογήστε την απάντησή σας.

Θεωρώ ότι το επιχείρημα του συγγραφέα είναι εξαιρετικά πειστικό, καθώς αν και αναφέρεται σε μια μελλοντική εξέλιξη, φροντίζει να τεκμηριώσει την ανησυχία που εκφράζει επικαλούμενος τόσο την κοινή πεποίθηση της επιστημονικής κοινότητας, όσο και τα συμπεράσματα έγκυρων επιστημονικών μελετητών. Ειδικότερα, δηλώνει πως η κλιματική αλλαγή αποτελεί μια βέβαιη πραγματικότητα, εφόσον οι εκπομπές ρύπων επηρεάζουν -και σ' αυτό συμφωνούν όλοι οι επιστήμονες- το κλίμα της γης. Ακολούθως, αφού δηλώσει με σαφήνεια πως δεν είναι γνωστό πόση έκλυση διοξειδίου του άνθρακα είναι σε θέση να διαχειριστεί ακόμη η ατμόσφαιρα χωρίς να ξεκινήσει μια «αμετάκλητη καταστροφή», επικαλείται τις σχετικές έρευνες που προβλέπουν πως, αν συνεχίσουμε με τον ίδιο ρυθμό, σε είκοσι χρόνια η μέση θερμοκρασία του πλανήτη θα ανέβει κατά 2 βαθμούς Κελσίου, γεγονός που θα οδηγήσει σε μια δίχως προηγούμενο αλλαγή των συνθηκών ζωής στη γη.

Οι εικόνες καταστροφής που παραθέτει, αν και μοιάζουν υπερβολικά δυσοίωνες, αποτελούν δεδομένη εξέλιξη, σε περίπτωση που οι άνθρωποι δεν λάβουν δραστικά μέτρα για την προστασία του περιβάλλοντος.

10. Αλλά και ως μέσον εκφοβισμού και συγκράτησης των πολλών από την τέλεση εγκλημάτων η θανατική ποινή είναι απολύτως ακατάλληλη ως αναποτελεσματική. Γιατί ο δράστης που τελεί τα βαριά εγκλήματα για τα οποία προβλέπεται η θανατική ποινή, είτε τα διαπράττει κάτω από καταστάσεις ακραίας συναισθηματικής υπερδιέγερσης, οπότε δεν είναι σε θέση να λάβει υπόψη του ψύχραιμα τις συνέπειες, είτε τα διαπράττει με μεγαλύτερη ψυχρότητα, «επαγγελματικά», και τότε εκείνο που σταθμίζει είναι οι πρακτικές πιθανότητες διαφυγής του και όχι το είδος ποινής που προβλέπεται από τον νόμο για την πράξη του, είτε τέλος είναι πρόσωπο τόσο καθυστερημένο πνευματικά, ώστε να μην είναι σε θέση να σταθμίσει σοβαρά τις οποιεσδήποτε συνέπειες.

Γ. Α. Μαγκάκης

Ποια νομίζετε ότι είναι η πρόθεση του συγγραφέα στη συγκεκριμένη παράγραφο του κειμένου; Πώς ο τρόπος με τον οποίο επέλεξε να την αναπτύξει υπηρετεί την πρόθεση αυτή;

Πρόθεση του συγγραφέα είναι να εξηγήσει/αιτιολογήσει γιατί η επιβολή της θανατικής ποινής θεωρείται αναποτελεσματική σε ό,τι αφορά τον περιορισμό της εγκληματικότητας. Προκειμένου να επιτύχει το σκοπό του αυτό έχει επιλέξει να αναπτύξει την παράγραφό του με τη μέθοδο της αιτιολόγησης, καταγράφοντας τους λόγους εκείνους που υποστηρίζουν το αναποτελεσματικό της ακραίας αυτής ποινής. Υπ' αυτή την έννοια η αιτιολόγηση της αρχικής του τοποθέτησης -έντονη συναισθηματική υπερδιέγερση, υπολογισμένη / επαγγελματική τέλεση του εγκλήματος, πνευματική καθυστέρηση- της προσδίδει την αναγκαία τεκμηρίωση και σαφήνεια, ώστε να γίνει αποδεκτή από τον αναγνώστη.

11. «Η δυνατότητα συμμετοχής στις εκλογές σε όσους είναι ήδη γραμμένοι στα δημοτολόγια και στους εκλογικούς καταλόγους της χώρας, είτε με επιστολική ψήφο είτε με τη δυνατότητα ψηφοφορίας στις Πρεσβείες και τα Προξενεία, όχι μόνο είναι δημοκρατική υποχρέωση που προκύπτει από το Σύνταγμα, αλλά και διασφαλίζει ότι η γενιά του brain drain μπορεί να γίνει γενιά του brain gain για την Ελλάδα» αναφέρουν μεταξύ άλλων οι εμπνευστές της καμπάνιας. «Θέλουμε να έχουμε και πρακτικά δικαίωμα ψήφου. Η γενιά του brain gain έχει δικαίωμα ψήφου. Οι Έλληνες του εξωτερικού είναι γραμμένοι στους εκλογικούς καταλόγους. Πρακτικά όμως δεν μπορούμε να ψηφίσουμε. Για να ψηφίσουμε πρέπει να ταξιδέψουμε στην Ελλάδα κάτι που δεν είναι δυνατό κυρίως για λόγους, απόστασης, εργασιακών υποχρεώσεων και οικονομικούς. Έχουμε διαρκείς δεσμούς με την Ελλάδα. Σύμφωνα με έρευνά μας 9 στους δέκα θέλουν να επιστρέψουν κάποια στιγμή στην Ελλάδα» συμπληρώνει η κ. Καλαϊτζή στο ka-business.gr.

Απόσπασμα δημοσιευμένο στην ηλεκτρονική εφημερίδα/ διαδικτυακή τηλεόραση Ka-business.gr, στον ιστότοπο <http://www.ka-business.gr/pages/innovation/12165/poia-einai-h-genia-toy-brain-gain>.

Να ξαναγράψετε ολόκληρη την προηγούμενη παράγραφο του άρθρου μεταφέροντας σε πλάγιο λόγο τα λόγια των προσώπων που βρίσκονται σε ευθύ λόγο. Τι κερδίζει ή τι χάνει το κείμενο με την αλλαγή αυτή ως προς την πειστικότητά του;

Οι εμπνευστές της καμπάνιας αναφέρουν, μεταξύ άλλων, ότι η δυνατότητα συμμετοχής στις εκλογές σε όσους είναι ήδη γραμμένοι στα δημοτολόγια και στους εκλογικούς καταλόγους της χώρας, είτε με επιστολική ψήφο είτε με τη δυνατότητα ψηφοφορίας στις Πρεσβείες και τα Προξενεία, όχι μόνο είναι δημοκρατική υποχρέωση που προκύπτει από το Σύνταγμα, αλλά και διασφαλίζει ότι η γενιά του brain drain μπορεί να γίνει γενιά του brain gain για την Ελλάδα. Την επισήμανση αυτή συμπληρώνει η κ. Καλαϊτζή στο ka-business.gr. αναφέροντας ότι οι Έλληνες του εξωτερικού θέλουν να έχουν και πρακτικά δικαίωμα ψήφου, ότι η γενιά του brain gain έχει δικαίωμα ψήφου. Τονίζει, επίσης, ότι οι Έλληνες του εξωτερικού είναι γραμμένοι στους εκλογικούς καταλόγους, πρακτικά όμως δεν μπορούν να ψηφίσουν, γιατί για να ψηφίσουν πρέπει να ταξιδέψουν στην Ελλάδα κάτι που δεν τους είναι δυνατό κυρίως για λόγους απόστασης, εργασιακών υποχρεώσεων και οικονομικούς λόγους. Καταλήγει λέγοντας ότι έχουν διαρκείς δεσμούς με την Ελλάδα κι ότι σύμφωνα με σχετική έρευνα 9 στους δέκα θέλουν να επιστρέψουν κάποια στιγμή στην Ελλάδα.

Η μεταφορά σε πλάγιο λόγο των δηλώσεων που έχουν κάνει τα πρόσωπα αυτά επηρεάζει αρνητικά την πειστικότητα του κειμένου, εφόσον, όπως κάθε ανάλογη μεταφορά σε πλάγιο λόγο, δημιουργεί την εντύπωση παρέμβασης στις αρχικές δηλώσεις. Δημιουργεί, δηλαδή, την αίσθηση πως δεν πρόκειται για αυτούσια μεταφορά της αρχικής δήλωσης και πως ίσως έχουν παραλειφθεί ή τροποποιηθεί ορισμένα σημεία της. Έτσι, ενώ ο ευθύς λόγος υποδηλώνει μια δίχως παρεμβάσεις αυτούσια παράθεση και, άρα, μια πλήρη καταγραφή των όσων ειπώθηκαν, ο πλάγιος λόγος είναι συνδεδεμένος με την έννοια της παρέμβασης και, άρα, της πιθανής τροποποίησης, γεγονός που τον καθιστά λιγότερο πειστικό.

12. Οι επιστήμονες που ιχνηλατούν το μέλλον ομοφωνούν ότι η τέταρτη τεχνολογική επανάσταση θα αυξήσει θεαματικά τον πλούτο στη Γη. Η βαριά και ανθυγιεινή εργασία θα καταργηθεί. Η γενετική θα εκτινάξει την παραγωγικότητα σε τροφή. Δισεκατομμύρια άνθρωποι θα περάσουν από την αγωνία της επιβίωσης στην ευδαιμονία της υλικής αφθονίας.

Εκτός και αν τα οφέλη της τα καρπώνεται μια ελάχιστη κάστα υπερπρονομιούχων, σπρώχνοντας όλους τους υπόλοιπους στο περιθώριο, μετατρέποντάς τους σε παρίες. Κάτι τέτοιο εντούτοις θα πυροδοτούσε διαρκώς εντάσεις και εξεγέρσεις, θα σήμαινε μια κατάσταση μόνιμης αστάθειας και οικονομικά –συν τοις άλλοις– ασύμφορη. Ποιος ο λόγος; Τα αγαθά θα αρκούν για όλους. Ο καταναλωτισμός, όπως έχει αποδειχθεί, είναι ο ισχυρότερος παράγοντας κοινωνικής ειρήνης.

Χωμενίδης, Χ.

Σχετικά με την κατάσταση που παρουσιάζει ο συντάκτης στις προηγούμενες παραγράφους, πώς θα μπορούσε κάποιος να αμφισβητήσει το άρθρο;

Η κατάσταση που παρουσιάζεται στις συγκεκριμένες παραγράφους αφορά μια μελλοντική εξέλιξη, γεγονός που εξαρχής επιτρέπει την ύπαρξη αμφιβολιών, καθώς οτιδήποτε σχετίζεται με το μέλλον δεν μπορεί να προσδιοριστεί με ακρίβεια εκ των προτέρων. Πρόκειται, πάντοτε, για μια απόπειρα εκτίμησης.

Πιο συγκεκριμένα, στο άρθρο υπάρχουν δύο σημεία που μπορούν να αμφισβητηθούν. Το ένα αφορά τη θεαματική αύξηση του πλούτου και το δεύτερο -και πιο κρίσιμο- πως αυτός ο πλούτος θα μοιραστεί μεταξύ των ανθρώπων, προσφέροντας σε όλους την «ευδαιμονία της υλικής αφθονίας». Σε ό,τι σχετίζεται με τη μεγάλη αύξηση του πλούτου, θα πρέπει να έχουμε κατά νου πως τα πράγματα δεν ακολουθούν κατ' ανάγκη τη βούληση και το σχεδιασμό των ανθρώπων, καθώς αστάθμητοι παράγοντες, όπως είναι για παράδειγμα η επιδείνωση του κλίματος και η κατάσταση του φυσικού

περιβάλλοντος, θα μπορούσαν ενδεχομένως να δημιουργήσουν προβλήματα τέτοιας έκτασης, ώστε τα όποια προσδοκώμενα οικονομικά οφέλη να εκμηδενιστούν ή να είναι σαφώς μικρότερα απ' ό,τι υπολογίζεται.

Επιπλέον, σε ό,τι αφορά το πέρασμα όλων των ανθρώπων σε μια περίοδο υλικής αφθονίας, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη πως κάτι ανάλογο δεν έχει συμβεί σε καμία από τις προγενέστερες ιστορικές περιόδους, αφού πάντοτε επωφελούνται, κατά τη διάρκεια οικονομικής ανόδου, συγκεκριμένες ομάδες πολιτών. Μοιάζει, επομένως, αμφίβολο το κατά πόσο θα θελήσουν οι οικονομικά ισχυροί να προσφέρουν μερίδιο της υλικής αυτής αφθονίας στο σύνολο του πληθυσμού.

13. Ακούμε συνεχώς στις μέρες μας ότι ζούμε σε μια νέα και τρομαχτική εποχή «μετά-αλήθειας» και ότι παντού γύρω μας υπάρχουν ψέματα και φανταστικά πλάσματα. Τα παραδείγματα δεν λείπουν. Έτσι, στα τέλη Φεβρουαρίου του 2014, ρωσικές μονάδες χωρίς διακριτικά εισέβαλαν στην Ουκρανία και κατέλαβαν σημαντικές εγκαταστάσεις στην Κριμαία. Η ρωσική κυβέρνηση και ο ίδιος ο πρόεδρος Πούτιν αρνήθηκαν επανειλημμένως ότι επρόκειτο για Ρώσους στρατιώτες και τους περιέγραψαν σαν αυθόρμητες «ομάδες αυτοάμυνας» που μπορεί να είχαν προμηθευτεί από τοπικά καταστήματα εξοπλισμό που έμοιαζε ρωσικός. Τη στιγμή που διατύπωναν αυτόν τον εξωφρενικό ισχυρισμό, ο Πούτιν και οι σύμβουλοί του ήξεραν καλά ότι έλεγαν ψέματα.

Yuval Noah Harari

Βρες δύο γλωσσικές επιλογές στην προηγούμενη παράγραφο με τις οποίες ο συντάκτης επιδιώκει να κάνει τον δέκτη να προσέξει το παράδειγμα που παραθέτει. Πώς το παράδειγμα αυτό συνδέεται με το θέμα του κειμένου και την πρόθεσή του;

Η πρόθεση του συντάκτη είναι να τονίσει πως στις μέρες μας κυριαρχεί η «μετά-αλήθεια» ή αλλιώς η διάδοση ψευδών ειδήσεων (fake news), ακόμη κι από πρόσωπα ισχύος, τα οποία επιδιώκουν να καλύψουν ή να συσκοτίσουν την άνομη και ανήθικη δράση τους. Προκειμένου, λοιπόν, να τεκμηριώσει αυτή του την τοποθέτηση, επισημαίνει αρχικώς πως υπάρχουν αρκετά σχετικά παραδείγματα: «Τα παραδείγματα δεν λείπουν». Ακολουθώντας, αποσκοπώντας στο να δοθεί προσοχή στο παράδειγμα που παραθέτει αξιοποιεί την τεχνική της αφήγησης, τονίζοντας τα σημεία εκείνα που αναδεικνύουν τη σχετικότητα του παραδείγματος με τη θέση που επιχειρεί να αποδείξει. Επισημαίνει, έτσι, με έμφαση ότι «ο ίδιος ο Πρόεδρος Πούτιν» αρνήθηκε «επανειλημμένως» πως οι δυνάμεις που εισέβαλαν στην Κριμαία ήταν Ρώσοι στρατιώτες. Αξιοποιεί, μάλιστα, τη χρήση εισαγωγικών, ώστε να υποδηλώσει πως η επίσημη αιτιολόγηση που δόθηκε από τη ρωσική κυβέρνηση δεν έμοιαζε καν αληθοφανής, αφού οι δυνάμεις αυτές χαρακτηρίστηκαν ως «ομάδες αυτοάμυνας». Σχολιάζει, συνάμα, τον ισχυρισμό αυτό ως «εξωφρενικό» και δηλώνει πως ο Πούτιν κι οι συνεργάτες του «ήξεραν καλά ότι έλεγαν ψέματα».

Κατ' αυτό τον τρόπο, τα σχόλια του συντάκτη, η χρήση εισαγωγικών, όπως κι η βεβαιότητα με την οποία αναδεικνύει το αναληθές των ρωσικών δηλώσεων (ήξεραν καλά) εξυπηρετούν την πρόθεση του συντάκτη να δοθεί προσοχή στο παράδειγμα που παραθέτει.

14. Η ζωή αναζητά έναν καλύτερο κόσμο. Κάθε μεμονωμένος οργανισμός προσπαθεί να βρει έναν καλύτερο κόσμο· τουλάχιστον να μείνει εκεί ή να κολυμπήσει σιγά-σιγά προς τα εκεί που ο κόσμος είναι καλύτερος. Πάντα επιθυμούμε, ελπίζουμε –αυτή είναι η ουτοπία μας– να βρούμε έναν ιδεώδη κόσμο. Κι αυτό συμβαίνει από την αμοιβάδα μέχρις εμάς. Όλα αυτά μας είναι εμφυτευμένα

μέσω κάποιας δαρβινικής επιλογής. Κι αυτό είναι κάτι που δεν επιτρέπεται να το αγνοήσουμε. Η ιδέα πως μας «πλάθει» το περιβάλλον μας είναι, απλούστατα, λάθος. Αναζητάμε το περιβάλλον μας και το πλάθουμε, ενεργητικά. Το γυμνό γονίδιο έχει ψάξει για ένα περιβάλλον πρωτεϊνών κι έχει φτιάξει για τον εαυτό του ένα μανδύα από πρωτεΐνες. Στην ουσία, αυτό είναι το «καλύτερο» περιβάλλον του. Το ίδιο συμβαίνει και μ' εμάς, όταν φοράμε ένα δερμάτινο μπουφάν ή μια μάλλινη ζακέτα. Συνέχεια προσπαθούμε να αλλάξουμε και να τροποποιήσουμε το άμεσο και το ευρύτερο περιβάλλον μας και τελικά ολόκληρο τον κόσμο. Η βούλησή μας παίζει λοιπόν σ' όλη αυτή την ιστορία ουσιαστικό ρόλο. Αυτή είναι ίσως η απάντηση που μπορώ να δώσω σε σχέση με το ζήτημα της δημιουργικότητας. Αλλά επίσης θα ήθελα να τονίσω πως δεν ξέρω τίποτε. Όπως ανέφερες το δαιμόνιο του Σωκράτη, έτσι κι εγώ θα ήθελα να παραπέμψω στον Σωκράτη ως τον αδαή, τον άνθρωπο που ήξερε ότι δεν ήξερε. Δεν ξέρουμε τίποτε, κι αυτό που είπα τώρα είναι απλή υπόθεση, όμως θα έλεγα πως ο ρόλος τον ζωντανού οργανισμού, που ψάχνει για έναν καλύτερο κόσμο, δεν επιτρέπεται να υποτιμάται. Είμαστε όντα που αναζητούν, η ζωή είναι εξαρχής σκεπτική –στα ελληνικά: αναζητά. Δεν είναι ποτέ ευχαριστημένη με τις εκάστοτε υπάρχουσες συνθήκες. Κι επιδεικνύει τόλμη στις περιπέτειές της.

Καρλ Πόππερ

Ποιο επικοινωνιακό αποτέλεσμα δημιουργεί, κατά τη γνώμη σου, η επανάληψη της φράσης «καλύτερο κόσμο» στο πλαίσιο του κειμένου; Ποια η σχέση της με το θέμα του κειμένου και την πρόθεση του ομιλητή;

Η φράση «καλύτερος κόσμος» επαναλαμβάνεται αυτούσια ή με παραλλαγές («ιδεώδης κόσμος», «καλύτερο περιβάλλον»), προκειμένου να δοθεί έμφαση σε αυτή τη διαρκή αναζήτηση και προσπάθεια όλων των έμβιων όντων να εντοπίσουν ή να δημιουργήσουν τις καλύτερες δυνατές συνθήκες για τη διαβίωσή τους. Θέμα του κειμένου είναι η σχέση που αναπτύσσεται ανάμεσα στο άτομο και το περιβάλλον του και πρόθεση του ομιλητή είναι να ανατρέψει την πεποίθηση πως είναι το περιβάλλον που «πλάθει» τους ανθρώπους, τονίζοντας πως στην πραγματικότητα η διαδικασία είναι αντίστροφη, αφού τα άτομα επιδίδονται σε μια ενεργή και συνεχή προσπάθεια να διαμορφώσουν ή να βελτιώσουν το περιβάλλον τους. Υπ' αυτή την έννοια, η φράση «καλύτερος κόσμος» υποδηλώνει αυτή ακριβώς την προσπάθεια των ατόμων να τροποποιήσουν τόσο το άμεσο όσο και το ευρύτερο περιβάλλον τους, αποσκοπώντας εν τέλει στη διαμόρφωση ενός συνολικά καλύτερου κόσμου.

Γιώργος Σεφέρης «ΠΑΝΤΑ ΠΛΗΡΗ ΘΕΩΝ»

1. Τούτες τις μέρες, σε μια μουντή αίθουσα αναμονής, βρέθηκε τυχαία στα χέρια μου αμερικάνικο εικονογραφημένο πλατιάς κυκλοφορίας. Σκόνταψα σε μια έγχρωμη ολοσέλιδη διαφήμισή του: παράσταινε τη δυτική πρόσοψη του Παρθενώνα. Στη δεξιά γωνιά της ζωγραφιάς, παράμερα, σαν αφηρημένη οπτασία, δυο νεαροί τουρίστες ακουμπούσαν, μπροστά σε δυο γεμάτα ποτήρια, σ' ένα σπόνδυλο κολόνας που τους χρησίμευε για τραπεζάκι. Τούτη η ρεκλάμα διατυμπάνιζε: «Όσο περισσότερα ξέρετε για την αρχαία αρχιτεκτονική, τόσο περισσότερο σας αρέσει η Ακρόπολη» ("The more you know about ancient architecture the more you like the Acropolis"). Σκοπός αυτής της σκηνοθεσίας ήταν η διάδοση ενός αγγλοσαξονικού ποτού.

2. Δεν είμαι ζηλωτής της σύγχρονης «τουριστοκρατίας» που θαμπώνει τα χρόνια μας, αλλά τη στιγμή που συλλογίζομαι μια εργασία που, δίκαια νομίζω, φιλοδοξεί να αποτελέσει αξιόλογη συνεισφορά στην πλατύτερη γνώση των αρχαίων μνημείων μας, αυτούς τους «συνδυετικούς κρίκους των παλαιών με τους σημερινούς», δεν εδυσκολεύτηκα να σημειώσω το παραπάνω περιστατικό. Δείχνει, αλήθεια, σε τι απόσταση βρίσκεται το σημερινό παρόν, αυτό που απορροφούμε με όλους τους πόρους του κορμιού μας, από εκείνα τα βαθιά περασμένα.

«Όσο περισσότερα ξέρετε για την αρχαία αρχιτεκτονική...»

3. Δεν ξέρω καθόλου τι θα κέρδιζε η απόλαυση στην Ακρόπολη των δύο αυτών νεαρών, αν αδειάζαμε ξαφνικά στο κεφάλι τους λίγες κάπως πιο ειδικές, αλλ' αρκετά γνωστές, αρχιτεκτονικές λεπτομέρειες. Ότι λ.χ. δεν υπάρχει στον Παρθενώνα ούτε μια πραγματικά ευθεία γραμμή· ότι ο παραλληλεπίπεδος, όπως μας φαίνεται, τούτος ναός, αν τον προεκτείναμε από το έδαφος ένα ή δύο χιλιόμετρα, θα έπαιρνε την όψη πυραμίδας· ότι όλες αυτές και άλλες λεπτότητες, αδιόρατες για μας (χρειάστηκαν οι σημερινοί να κάμουν προσεκτικές καταμετρήσεις για να τις εξακριβώσουν), ήταν ωστόσο ορατές για τα μάτια των καιρών εκείνων. Έτσι, πολύ το φοβούμαι, η διαφήμιση που κέντρισε την προσοχή μου, πρέπει να μη σημαίνει πραγματικά τίποτε άλλο παρά κάποιας λογής δεισιδαιμονία της τεχνοκρατικής εποχής μας, που σπρώχνει τον άνθρωπο να συσσωρεύσει πληροφορίες και λεπτομέρειες, λίγο-πολύ ασύνδετες, πάνω στο καθετί.

4. Και αναρωτιέμαι μήπως δε με συγκινούν περισσότερο άνθρωποι άλλων χρόνων, που οι γνώσεις τους μπορεί να έφερναν σήμερα θυμηδία, αλλά που είχαν αισθήσεις πιθανότατα πιο κοντά στην ισορροπία που θα λαχταρούσα να έβλεπα κάπου-κάπου στις ψυχές των τριγυρινών μου.

5. Ο ένας που έτυχε να έχω στο νου, είναι ένας αγράμματος Έλληνας των αρχών του περασμένου αιώνα. Τα λιγοστά γράμματα που ήξερε, τα είχε μάθει στα τριανταπέντε του χρόνια για να γράψει Απομνημονεύματα, πασίγνωστα σήμερα. Μιλά, καθώς το σημειώνει, σε κάτι στρατιώτες, προς το τέλος της Ελληνικής Επανάστασης, που γύρευαν να πουλήσουν σε «Ευρωπαίους» δύο αρχαία αγάλματα· τους λέει: «Αυτά, και δέκα χιλιάδες τάλαρα να σας δώσουνε, να μην το καταδεχτείτε να βγουν από την πατρίδα μας. Γι' αυτά πολέμησαμε». Μνημόνευα τον Μακρυγιάννη (Β' 303). Τα λόγια του δεν είναι ρητορείες σοφολογιότατου. Λέγονται από έναν άνθρωπο που ήξερε, καθώς το μαρτυρά η ζωή του και το βάρος της λαλιάς και το βάρος του πόνου.

6. Ο άλλος είναι ένας μωαμεθανός ταξιδιώτης σπουδαγμένος στη δική του παράδοση (γεννήθηκε στην Πόλη) και απηχεί, δεν ξέρω ως ποιο βαθμό, τα όσα άκουσε στις περιπλανήσεις του. Τ' όνομά του Εβλιά Τσελεμπή· ταξίδεψε και στην Ελλάδα κατά το 1667 [...]

7. Όσο και να φαίνεται παιδικά χαμηλή η επιστημονική στάθμη και του Έλληνα και του Τούρκου, βρίσκω πως μαρτυρούν και οι δυο τέτοιο σεβασμό και συγκίνηση γι' αυτά τα πράγματα, που δύσκολα τον συναντούμε στον υπερεπιστημονικό καιρό των μηχανικών αυτοματισμών που ζούμε.

8. Τέλος θα ήθελα να σημειώσω πως δεν πρέπει να λησμονούμε ότι μια μονομερής γνώση της αρχαίας αρχιτεκτονικής, μπορεί να μας φέρει - είδα τέτοια περίπτωση - στην ανασύσταση μιας ιδεατής, υποθετικής ίσως, αρχικής μορφής του μνημείου· σ' ένα αρχιτεκτονικό σχέδιο, μια χρωματιστή μακέτα.

Αλλά η σημερινή αλήθεια αυτών των παλαιών επιτευγμάτων είναι άλλη· είναι ζυμωμένη με το πέρασμα του καιρού:

με του καιρού τ' αλλάματα π' αναπαημό δεν έχου
μα στο καλό κι εις το κακό περιπατούν και τρέχου.

9. Αυτά έφεραν την ακατάπαυτη φθορά και, για να θυμηθώ τα πιο διαβόητα, αυτά θέλησαν να γίνει ο Παρθενώνας μπαρουταποθήκη κι έστησαν στον αντικρινό λόφο τα κανόνια του Μοροζίνη ή οδήγησαν την πουριτανική «φιλανθρωπία» του Έλγκιν - όπως την ονομάζουν οι απολογητές του - να κατακρεουργήσει τον έκθετο ναό, για να «προστατέψει» στον ίσκιο ενός ανήλιαγου μουσείου όσα σπαράγματα μπόρεσε να σηκώσει.

10. Τέλος, αυτά «του καιρού τ' αλλάματα» μας προσφέρουν συχνά συμπεράσματα που θα ξάφνιαζαν αν έπαιρναν τη μορφή δογμάτων. Περιορίζομαι λ.χ. σε τούτο:

«Το πνευματικό χάσμα ανάμεσα στον αρχαίο και τον σύγχρονο κόσμο είναι μεγαλύτερο από όσο είναι πραγματικά συνειδητό... Ύστερα από εντατική μελέτη, η διάσταση μοιάζει ακόμη πιο πλατιά και πιο βαθιά, σε τέτοιο σημείο, που μου έτυχε ν' ακούσω μια από τις μεγαλύτερες ζώσες αυθεντίες πάνω στη λογοτεχνία (και στην αρχιτεκτονική) να ξαφνίζει ένα ακροατήριο κλασικών φιλολόγων, καθώς εβεβαίωνε ότι το πνεύμα των αρχαίων Ελλήνων είναι ολωσδιόλου αλλότριο για μας...»

Είναι κι αυτή μια γνώμη.

11. Όμως συλλογίζομαι πως το θέμα θα έπρεπε να το ιδεί κανείς από τις δυο του όψεις· πρόκειται για δυο κατηγορίες είδους, όχι ποιού: η μια είναι του ξενόγλωσσου, και, καθώς τον συλλογίζομαι, θέλω να τονίσω αμέσως ότι δεν έχω διόλου στο νου τόσους επιστήμονες που με θαυμαστή γνώση και με λεπτότατες αισθήσεις αναλώθηκαν στην εξερεύνηση του αρχαίου κόσμου, αλλά εκείνους που βλέπουν ένα κόσμο τελειωτικά παρωχημένο, που ξεψύχησε, ένα περίτεχνο φέρετρο. Το φέρετρο εύκολα το μετακινάει κανείς, αλλά τους ζωντανούς είναι πολύ δύσκολο, γιατί πονούν, να τους αλλάξει, ή να τους ξεριζώσει για να τους μεταφυτέψει. Τη γλώσσα μας λ.χ. είναι αδύνατο να την αντικρίσει κανείς αλλιώς παρά σαν ανάσα ζωντανών ανθρώπων όχι σαν τον ναυαγοσωστικό ζήλο γραμματικών. Για τούτα, ως εδώ· δε μένει καιρός για περισσότερα.

12. Αυτή την αρχιτεκτονική την έχουν χαρακτηρίσει «σωματική» ή «γλυπτική αρχιτεκτονική». Κάποτε το μάτι μας διακρίνει γνωρίσματά της. Την «ένταση» λ.χ. πιο φανερή στην ονομαζόμενη «Βασιλική» της Ποσειδωνίας· έτσι ονόμαζαν οι αρχαίοι εκείνο το φούσκωμα των κιόνων, σαν να έχουν φουσκώσει από το βάρος που βαστάζουν. Τέτοιες λεπτομέρειες άλλοι θα τις πουν αρμοδιότερα. Θέλω μόνο να υπογραμμίσω ότι ο ναός των αρχαίων, ο «σηκός» πιο συγκεκριμένα, δεν είναι κατά βάθος άλλο παρά το κέλυφος μιας εικόνας, του αγάλματος ενός θεού, είναι η «καλύβα» ενός από αυτούς που αφομοίωσε ή χώνεψε, ό,τι και να λένε, ο Χριστιανισμός. Του Ποσειδώνα στο Σούνιο, της Αθηνάς στην Ακρόπολη, του Απόλλωνα στη Φιγάλεια [...]

13. Μελετητές αυτών των μνημείων, προσηλωμένοι στην εντέλειά τους, τα πίστεψαν σαν απομονωμένα από το περιβάλλον τους και τα θεωρήσαν αδιάφορα για το τριγυρινό τους τοπίο· το τεχνικό κατόρθωμα αυτών των έργων, σκέφτηκαν, είναι τέτοιο που μπορούν ν' ανθέξουν σ' όποιο τόπο κι αν βρεθούν, και είναι ρομαντισμός να λέμε πως χρειάζονται να τα συμπληρώσουν οι γραφικότητες μιας ωραίας θέας [...]

14. Το αίσθημά μου είναι ότι τούτοι οι αρχαίοι ναοί της Ελλάδας, της Μεγάλης Ελλάδας, της Ιωνίας, είναι με κάποιον τρόπο σπαρτοί, ριζωμένοι στα τοπία τους. Αφού χαλάστηκαν και ερειπώθηκαν οι «καλύβες» αυτές των αθανάτων, οι άστεγοι θεοί γύρισαν εκεί που άρχισαν, χύθηκαν ξανά έξω στο τοπίο και μας απειλούν με πανικούς φόβους ή και με θέλητρα, παντού: «Πάντα πλήρη θεών» έλεγε ο Μιλήσιος Θαλής. Χρειάζονται καμιά φορά τα παραμύθια.

15. Όσο και να μας το επιτρέπει η λογική θεώρηση τούτης της αρχιτεκτονικής, να φανταστούμε πως θα ήταν δυνατό να μετακομίσουμε κομμάτι το κομμάτι τα απομεινάρια αυτών των κτισμάτων σε απόμακρες χώρες, πολύ φοβούμαι, δε θα έχουμε επιτύχει τίποτε άλλο παρά να μεταφέρουμε σωρούς σαρίδια. Θα χάναμε πολύ κόπο, αν προσπαθούσαμε να εξηγήσουμε το γιατί. Σε τούτο το αστάθμητο ερώτημα, θα ήταν πιο απλό αν αποκρινόμασταν: «οι θεοί δεν το θέλουν» -ό,τι κι αν τούτο σημαίνει. Εκτός αν προτιμούμε να περιμένουμε ώσπου ν' απογυμνωθούμε ολωσδιόλου, και δε μας μένει πια τίποτε άλλο παρά να ξυλιάσουμε στη διαπλανητική παγωνιά.

16. Με άλλα λόγια, χρειάζεται, νομίζω, μια πίστη σ' αυτά τα αρχαία σημάδια μέσα στο τοπίο τους· η πίστη πως έχουν δική τους ψυχή. Τότε θα μπορέσει ο προσκυνητής - πρώτη φορά τον ονομάζω έτσι - να πιάσει ένα διάλογο μ' αυτά. Όχι μέσα σε τουριστικά πλήθη ποικιλότροπα αναστατωμένα, αλλ' αν μπορώ να πω: μόνος, καθρεφτίζοντας την ψυχή που διαθέτει, στην ψυχή αυτών των μαρμάρων μαζί με το χώμα τους. Μπορεί να γίνομαι συμβουλάτορας αιρέσεων, όμως δεν μπορώ να χωρίσω το ναό του Δελφικού Απόλλωνα από τις Φαιδριάδες ή την κορυφογραμμή της Κίρφης. Ευτυχώς η γη μας είναι σκληρή, οι πρασινάδες της δε σε πλαντάζουν, τα χαρακτηριστικά της είναι βράχια, βουνά και πελάγη. Κι έχει ένα τέτοιο φως. [...]

(Γ. Σεφέρης, Δοκίμες)

1. Να δείξετε τη νοηματική σχέση που έχει ο τίτλος με το υπόλοιπο κείμενο.

Παρά το γεγονός ότι ο τίτλος δεν προϊδεάζει τον αναγνώστη για το περιεχόμενο του κειμένου, η επιλογή της φράσης αυτής του Θαλή του Μιλήσιου έχει ως απώτερο στόχο να οδηγήσει την προσοχή του αναγνώστη σε μια ουσιώδη για το κείμενο σκέψη. Η ιδιαίτερη αξία των αρχαίων μνημείων γίνεται, κατά τον Σεφέρη, πληρέστερα αντιληπτή μόνο αν αυτά ιδωθούν σε σχέση με τον περιβάλλοντα χώρο τους. Δεν μπορεί, δηλαδή, να θεωρήσει κανείς πως θα διατηρήσουν την ταυτότητα και το κάλλος τους, αν μεταφερθούν αλλού, εφόσον θα έχουν στερηθεί τον φυσικό τους χώρο που όχι μόνο τα πλαισιώνει και τα αναδεικνύει, αλλά υπήρξε και το αρχικό κριτήριο και μέτρο για τη διαμόρφωσή τους. Προκειμένου, λοιπόν, να τονίσει πόσο συνδεδεμένα είναι τα μνημεία αυτό με το φυσικό τους τοπίο, καταφεύγει σ' έναν «μύθο» -θεωρώντας πως θα λειτουργήσει πιο αποτελεσματικά από την αξιοποίηση κάποιου τεχνικής υφής επιχειρήματος-, σύμφωνα με τον οποίο οι θεοί, των οποίων τα μνημεία αυτά υπήρξαν κάποτε οι κατοικίες, έχουν επιστρέψει κι έχουν γεμίσει το γύρω χώρο έτοιμοι να υπερασπιστούν ό,τι τους ανήκει. Όλα είναι γεμάτα από τη θεϊκή παρουσία, μιας και ο πρωταρχικός προορισμός των μνημείων αυτών ήταν να «στεγάσουν» κάποιον θεό.

Κατ' επέκταση με τον τίτλο αυτό ο Σεφέρης κατορθώνει να αποδώσει με ιδιαίτερο τρόπο την κάποτε δύσκολα εξηγήσιμη γοητεία που ασκούν τα αρχαιοελληνικά μνημεία σε όσους τα αντικρίζουν. Η ομορφιά τους οφείλεται εν μέρει στο γεγονός πως ενέχουν κάτι το θεϊκό.

2. Ποια στάση φαίνεται να έχει ο συντάκτης του κειμένου απέναντι σ' εκείνους που υποστηρίζουν πως έχουμε πλήρως αποξενωθεί από την ουσία του αρχαιοελληνικού κόσμου και πως αυτός ανήκει ολότελα στο παρελθόν. Εντόπισε δυο χωριά στα οποία το ύφος του λόγου του είναι ειρωνικό και διερεύνησε αν αυτή του η επιλογή συνδέεται με τη θέση που εκφράζει στο σύνολο του κειμένου.

Ο Σεφέρης διαφωνεί με τους μελετητές εκείνους που υποστηρίζουν πως οι Έλληνες έχουν πλήρως αποξενωθεί από τον αρχαιοελληνικό κόσμο, εφόσον κατά τη δική του άποψη, αφενός υπάρχουν στοιχεία του παρελθόντος που έχουν ενσωματωθεί στο νεότερο πολιτισμό και συνεχίζουν έτσι την πορεία τους -για παράδειγμα, ο σηκός των αρχαίων ναών που έχει το ανάλογό του στις εκκλησίες του χριστιανισμού (βλ. Ιερό, Αγία Τράπεζα), αλλά κι η ελληνική γλώσσα που αποτελεί αδιαμφισβήτητο συνεκτικό δεσμό-, κι αφετέρου υπάρχει η συνεχής επαφή με τα μνημεία του αρχαιοελληνικού κόσμου, τα οποία αποτελούν διαχρονικά κομμάτι της ταυτότητας των Ελλήνων.

Προκειμένου να εκφράσει τη διαφωνία του προσδίδει κάποτε ειρωνικό χαρακτήρα στο λόγο του, όπως στο κλείσιμο της 10^{ης} παραγράφου, όπου σχολιάζει λακωνικά την άποψη «ότι το πνεύμα των αρχαίων Ελλήνων είναι ολωσδιόλου αλλότριο για μας...» με τη μειωτική στην ουσία της φράση: «Είναι κι αυτή μια γνώμη». Αντιστοίχως, ειρωνικός γίνεται στην 11^η παράγραφο όταν χρησιμοποιεί την παρομοίωση «σαν τον ναυαγοσωστικό ζήλο γραμματικών» για να υποδηλώσει τη στάση εκείνων που τείνουν να αντικρίζουν ακόμη και την ελληνική γλώσσα ως μέρος ενός πολιτισμού που «ξεψύχησε».

Η ειρωνική αυτή στάση είναι συνεπής με το γενικότερο μήνυμα του κειμένου, το οποίο επιχειρεί να διατράνωσει τον απόλυτο δεσμό των ελληνικών μνημείων με τον φυσικό τους χώρο, αλλά και την ανάγκη να προσεγγίσουν οι σύγχρονοι άνθρωποι τα αρχαιοελληνικά μνημεία, όχι μέσω της απόκτησης τεχνικών γνώσεων, αλλά με την ουσιαστική επίγνωση πως αυτά αποτελούν κομμάτι του ελληνικού κόσμου, αφού συνοδεύουν και στηρίζουν εδώ και αιώνες τη διαμόρφωση του ελληνικού χαρακτήρα και πολιτισμού. Με τη βαθιά, επομένως, «πίστη» που εκφράζει ο Σεφέρης στην αξία των μνημείων, θα ήταν άτοπο να θεωρήσει κανείς πως τα αντικρίζει ως κατάλοιπα ενός νεκρού ή παρωχημένου κόσμου (όπως, δηλαδή, θέλουν να τα βλέπουν ορισμένοι αλλοεθνείς μελετητές, κυρίως για να αιτιολογήσουν εκ των υστέρων τη βίαιη απόσπαση τμημάτων από τα μνημεία αυτά).

3. Το κείμενο χαρακτηρίζεται για τη μεταφορική χρήση του λόγου και το προσωπικό ύφος, όπως ταιριάζει σ' ένα στοχαστικό δοκίμιο. Να μετατρέψετε το ακόλουθο απόσπασμα αξιοποιώντας την κυριολεκτική χρήση του λόγου, κάνοντας το ύφος πιο επίσημο. Υποθέστε ότι το κείμενο σας αποτελεί μέρος μιας εισήγησης σε μια ημερίδα του σχολείου.

«Με άλλα λόγια, χρειάζεται, νομίζω, μια πίστη σ' αυτά τα αρχαία σημάδια μέσα στο τοπίο τους· η πίστη πως έχουν δική τους ψυχή. Τότε θα μπορέσει ο προσκυνητής - πρώτη φορά τον ονομάζω έτσι - να πιάσει ένα διάλογο μ' αυτά. Όχι μέσα σε τουριστικά πλήθη ποικιλότροπα αναστατωμένα, αλλ' αν μπορώ να πω: μόνος, καθρεφτίζοντας την ψυχή που διαθέτει, στην ψυχή αυτών των μαρμάρων μαζί με το χώμα τους. Μπορεί να γίνομαι συμβουλάτορας αιρέσεων, όμως δεν μπορώ να χωρίσω το ναό του Δελφικού Απόλλωνα από τις Φαιδριάδες ή την κορυφογραμμή της Κίρφης. Ευτυχώς η γη μας είναι σκληρή, οι πρασινάδες της δε σε πλαντάζουν, τα χαρακτηριστικά της είναι βράχια, βουνά και πελάγη. Κι έχει ένα τέτοιο φως.»

Θα ήθελα να εκφράσω την πεποίθηση πως χρειάζεται να αντιληφθούμε πλήρως τη διασύνδεση των αρχαίων μνημείων με τον περιβάλλοντα χώρο τους, ο οποίος συμπληρώνει αρμονικά την εικόνα που έχουμε γι' αυτά, αφού αναδεικνύει την ιδιαίτερη ταυτότητά τους. Μόνο έτσι θα μπορέσει ο επισκέπτης

που τα αντικρίζει με σεβασμό να κατανοήσει καλύτερα την αξία τους. Θα ήταν, μάλιστα, προτιμότερο να μην τα επισκέπτεται κάποιος κατά τη διάρκεια της υψηλής τουριστικής περιόδου, καθώς η αναστάτωση της πολυκοσμίας δυσχεραίνει την ήρεμη θέαση των μνημείων. Χρειάζεται να είναι κανείς μόνος του, ώστε να επιτρέψει στον εαυτό του να αντιληφθεί καλύτερα το πόσο αλληλένδετα είναι τα μνημεία αυτά με τον γύρω χώρο. Ίσως να μοιάζει παράδοξη η διαπίστωση αυτή, αλλά είναι αδύνατο να ιδωθεί στην πληρότητά του ο ναός του Δελφικού Απόλλωνα, χωρίς να τον πλαισιώνουν οι Φαιδριάδες πέτρες ή η κορυφογραμμή της Κίρκης. Το ελληνικό τοπίο, άλλωστε, είναι λιτό, η πυκνότητα της βλάστησης δεν είναι τέτοια, ώστε να δημιουργεί μια περιοριστική αίσθηση. Κυριαρχούν σε αυτό τα βράχια, τα βουνά και τα πελάγη. Ενώ και το φως του είναι ιδανικό για την ανάδειξη της ομορφιάς των μνημείων.

4. Στο παρακάτω απόσπασμα χρησιμοποιεί ο συγγραφέας το α' ενικό πρόσωπο. Να μετασχηματίσετε το κείμενο χρησιμοποιώντας το γ' ενικό πρόσωπο. Τι αλλάζει ως προς το ύφος;

«Τέλος θα ήθελα να σημειώσω πως δεν πρέπει να λησμονούμε ότι μια μονομερής γνώση της αρχαίας αρχιτεκτονικής, μπορεί να μας φέρει - είδα τέτοια περίπτωση - στην ανασύσταση μιας ιδεατής, υποθετικής ίσως, αρχικής μορφής του μνημείου.»

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί πως δεν πρέπει να παραγνωρίζεται το ενδεχόμενο ότι η μονομερής γνώση της αρχαίας αρχιτεκτονικής, μπορεί να οδηγήσει -έχει ήδη συμβεί κάτι τέτοιο- στην ανασύσταση μιας ιδεατής, υποθετικής ίσως, αρχικής μορφής του μνημείου.

Η χρήση του α' προσώπου ενισχύει τον υποκειμενικό χαρακτήρα του κειμένου, αφού δημιουργεί την αίσθηση πως πρόκειται για την καταγραφή μιας προσωπικής άποψης. Ενώ, η χρήση του γ' προσώπου προσδίδει στο ύφος του κειμένου επιστημότητα και το καθιστά πιο αντικειμενικό, καθώς κυριαρχεί η αίσθηση της αποστασιοποίησης.